

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

שינה במקום המתנה, דין כלי שנאסר מבשר בחלב

1. סיפור זה מובא בספר 'מנהגי רבותינו והליכותיהם- רבינו החת"ם סופר' (פרק כו ס"ק קיט), בשם ספר 'זכרון למשה', שכתבו משם תלמידו של החת"ם סופר, הגאון רבי דניאל פרוסטיץ אב"ד פרעשבורג.

ובהקשר זה מעניין להביא עוד שני סיפורים בהם רואים כיצד הקב"ה שומר על המדקדקים במאכלות אסורים שלא יבוא מכשול לפיהם.

א. הסיפור הראשון מובא גם הוא בספר הנ"ל (פרק כ ס"ק פט), שהעתיקו מספר 'חכמת חיים' על התורה פרשת שמיני (עמוד פקט) משם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ששמעו מרבו 'הכתב סופר'.

"בפרשבורג התגוררו שני סוחרים מתלמידי החת"ם, שעסקו לפרנסתם בהעברת סחורה למדינת הים, פעם אחת התקרבה ספינתם לחופה של ספרד ונעצרו שם בחשד שסוחרים בסחורה גנובה. באותה תקופה עדיין שררו בספרד מעט מחוקי האינקוויזיציה הארורה, לכן הסתירו הסוחרים את יהדותם, ואכן זכו להתיחסות בכבוד ונמסרו כל אחד לפקיד מפקידי המס שיארחו בביתו עד גמר החקירות והבירורים.

הסוחרים הוזמנו לסעודה של בשר ויין, אבל הפקיד הבחין באורח שמחוויר ורועד, ומיד הבין שהאורח שלפניו יהודי הוא ותפסו בידו והורידו למרתף, ואמר לו מפחדך אני מבין שהנך יהודי, כמוני כמוך, אף אני מזרע ישראל מצאצאי האנוסים והכל כשר, ולא אתה אמרת הראה לו את סכין השחיטה. הסוחר השני לא אירע לו כן, ומחמת פחד מות לא גילה את יהדותו ובאונס אל את הבשר.

כששמע הסוחר השני את הנס שאירע לחבירו והוא לא זכה לכך פרץ בבכי רב על שנכשל בבשר פיגולים. כשחזרו לפרעשבורג נכנסו לרבם מרן החת"ם וסיפרו לו ההרפתקאות דעו עלייהו, כשהסוחר השני גנח מכאב לבו בשאלתו מה פשעי וחטאתי שלא זכיתי שיארע לי נס ונגעלתי במאכלות אסורות.

נענה מרן החת"ם סופר ושאלו: האם תוכל להזכר אם נכשלת פעם אחת בימי חיך באכילה שהיה בה חשש טריפה. אחר שהרהר בדבר ענה התלמיד שהוא נזכר שאחרי נישואיו הביאה לפניו זוגתו עוף עם שאלה, וכיון שהיה בידי היתר הוראה פסקתי שהעוף כשר, זוגתי שעדיין היה ליבה נוקפה בהוראתי שאלה את השאלה לרב אחר שלא רצה להכשירו, אבל אני בטוח הייתי בהוראתי, הוריתי לזוגתי לבשל את העוף ואכלתי ממנו.

אמר לו מרן החת"ם סופר: כך מקובלני ממורי ז"ל (רבי נתן אדלר זצ"ל), שמי שנזהר כל ימיו מלהכניס לפיו אכילה עם פקפוק של שאלה, מן השמיים שומרים עליו, שלא יכשל במאכל איסור אפלו מתוך אונס. וכנראה שחברך אכן נזהר מזה, ולפיכך זכה לזה הנס".

ב. הסיפור השני הוא על 'הגאון מוילנא', דרך הנהגתו, זהירותו ופרישותו. לסיפור זה כמה מקורות, כאן נביא את לשונו היפה של הרב יהודה לייב הכהן מיימון זצ"ל בספרו תולדות הגר"א, (עמ' צה). "בשכנותו של הגר"א גר חייט אחד, יהודי תמים וירא שמיים, אבל עני ואביון ומטופל בילדים. והנה באחד מערבי שבתות של ימות החורף הקצרים, עלה בידי חייט מסכן זה לקנות עוף לכבוד שבת, שחטו אצל אחד השובי"ם והביאו לביתו בלב שמח. אשת החייט הדיחה ומלחה את העוף ונחפזה לבשלו מבעוד יום, אבל מתוך פזיזות טעתה ותחבה כף של חלב לתוך קדרת הבשר ונתעוררה שאלה של תערובת בשר בחלב.

הלך החייט לבית הרב רבי שמואל (רבה של וילנא) לשאול את חוות דעתו בשאלה זו. אך הדרך מדירתו של החייט לבית הרב רבי שמואל היתה רחוקה והיום קצר, והנה נזכרה אשת החייט, כי באותה חצר דר הגר"א והלכה לשאול את השאלה מפיו. לבקשת האשה העניה נדדקק הגר"א לשאלה זו ופסק לאיסור. בינתיים חזר החייט מבית הרב ובשורת שמחה בפיו: הכל כשר. אשת החייט עמדה נבוכה ולא ידעה כיצד לנהוג. סיפרה את הדברים לבעלה, והלה חזר לבית רבי שמואל וסיפר לו, כי הגר"א פסק לחומרא והטריף. נאנח רבי שמואל ואמר לו: לך לביתך ואכול בשמחה תבשילך, ואני והגר"א נבוא יחד הערב לטעום מן המטעמים שהכינה אשתך.

בליל שבת, לאחר הסעודה, נכנס רבי שמואל לבית הגר"א ואמר לו בדחילו ורחימו: מורי ורבי, עפר אני תחת כפות רגליו, אבל אני הנני מרא דאתרא, ומכיון שאני הכשרתי את השאלה שנפלה בביתו של אותו חייט הדר בשכנותו, הלכה כמותי, וכדי שלא יחולל כבוד הרבנות, אני מבקש את כבוד תורתו ללכת איתי יחד לבית החייט, ושנינו נטעם מתבשיל זה שהכשרתי. אם הרב דמתא דורש זאת ממני, השיב הגר"א, חייב אני להכנע לו, הבה ונלך. הם נכנסו לבית החייט ורבי שמואל ביקש לטעום מן התבשיל אשר הכינו לכבוד שבת. אשת החייט לקחה קערה וחתיכה עוף בתוכה להגיש לפני האורחים החשובים, אבל מתוך גילה ורעדה נכשלה בדרך הלוכה ודחפה במרפקה את המנורה של שבת אשר עמדה על השלחן, ונר של חלב נפל לתוך הקערה. נבהלו בני הבית ובתוכם גם רבי שמואל. הוא נגש אל הגר"א ואמר לו: יסלח לי רבי ומורי. מן השמיים הוכיחו, כי טעייתי והלכה כמותו. לא ולא, החזיר הגר"א, מרא דאתרא שפסק להיתר בודאי הלכה כמותו וחייבים לשמוע בקולו כמו שכתוב בתורה (דברים יז יא) 'על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', אבל מכיון שאני הוריתי לאיסור, הרי לגבי דידי, תבשיל זה הוא בבחינת 'שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא', לפיכך מנעוני מן השמים, שלא אכשל בדבר שאסרת".

2. [מתוך חוברת של ראש בית המדרש, הרב גיורא ברנר שליט"א, בענייני בשר בחלב. אשר עתידה לראות אור בקרוב].

"כתוב בספר ויעש אברהם (מנהגי הגאון ר' אברהם מטכנוב זצ"ל סי' נא) בחג השבועות רציתי לאכול מאכלי חלב, אבל לא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר. ושמעתי אומרים כי בחג השבועות מקילים בזה, ושאלתי את רבינו זקני זצ"ל ואמר לי אם ישנת בצהרים יכול אתה לאכול מאכלי חלב. ושמעתי שכן הורה דודי הגאון הקדוש מו"ר דוב בעריש זצ"ל מביאלא, והתיר לשתות משקה טהע עם חלב בבוקר השכם אף שלא עברו עוד שש שעות מאכילת בשר בערב ובלי ספק קבל כן מאביו רבינו זקני זצ"ל" והדברים הובאו גם בספר פסקי תשובה (סי' רפה).

[ויש לעורר במש"כ להקל בעיניי בב"ח שבועות יותר משאר השנה דבפרמ"ג (או"ח סי' תצד א"א ס"ק ו) כתב במפורש שאין להקל בשבועות יותר משאר השנה וחייב להמתין שש שעות דווקא. וכבר קדמו לו בזה בספר זכרון משה (ליקוטי דינים סע' כו והוא מקור דברי החק יעקב דלקמן) ובחק יעקב (סי' תצד ס"ק יא) שאחר שהביא שיש נוהגים להקל בהרחקות בב"ח בחג השבועות כתב "ומ"מ שומר נפשו ירחיק מהם, וכן הסכמת האחרונים דגם בחג השבועות יש להיזהר בכל כמו בכל השנה". וע"ע בא"ר (סי' תצג ס"ק י), נעם אלימלך (סוף פרשת משפטים ד"ה לא תבשל), דרכ"ת (סי' פט ס"ק יט), שו"ת שרגא המאיר (ח"ז סי' קה ס"ק ב) ושו"ת משנ"ה (ח"ז סי' ע).]

ומצאנו גם בדעת קדשים מבוטשאטש (סי' פט סע' א) שכתב "וע"י שינה בנתיים אולי ג"כ צד קולא שעכ"פ די בפחות שעה או ב'..." , ואמנם בהגהות מקדש מעט (על הדע"ק שם) הניח דבריו בצ"ע (ולענ"ד המדקדק בלשון הדע"ק בכללותם שם יראה שמש"כ לגבי שינה אינו כהיתר מעליא אלא כצירוף בלבד).

ובהגהות עטרת זקנים (על הויעש אברהם שם ס"ק קנה) כתב "לא מצאתי יסוד לזה. ושמה טעמו דעיקר כפירש"י ז"ל (בר"פ כל הבשר קח א) דהטעם משום דהבשר מוציא שומן והוא נבדק בפה ומאריך בטעמו. וכיון דהרמ"א ז"ל פוסק כהפוסקים דסגי בהמתנת שעה אחת וכתב שכן המנהג בזמנו, אלא שנהגו עתה להחמיר כהרי"ף ורמב"ם ז"ל דבעינן ו' שעות. וא"כ כשישן וטבע השינה להיטיב העיכול ולמהרו להתעכל. יש למסוך על התוס' וראבי"ה והגהות מיימוני והגהות אשר"י דסברי דסגי בשעה אחת". [ולענ"ד יש להעיר ממה שידוע בימנו שהדברים הפוכים והשינה דווקא מעכבת את העיכול ולא מזרזת את העיכול.]

ואמנם ברוב הפוסקים לא נזכרה קולא זו, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תלא) הביא מהחת"ס שמתחילה חשב גם הוא להקל בזה אך אח"כ חזר בו ואסר, ולכן כתב התשובות והנהגות שאין להקל כדברי הויעש אברהם". [עד כאן מהחוברת הנ"ל]

ונראה להוסיף, שהרי מצאנו בראשונים שני טעמים להמתנת שש שעות וכפי שכתב הטור (יו"ד סי' פט), "לפי שהבשר מוציא שומן ומושך טעם עד זמן ארוך ולפי זה הטעם אם לא אכלו אלא שלעסו לתינוק א"צ להמתין דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם והרמב"ם נתן טעם לשהייה משום בשר שבין

השינים ולפי דבריו לאחר ששהה כשיעור מותר אפילו נשאר בשר בין השינים והלועס לתינוק צריך להמתין וטוב לאחוז בחומרי ב' הטעמים".

וכך פסק המחבר (סי' פט סע' א), "אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השינים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין". כלומר שפסק את חומרת שני הטעמים.

ולפ"ז לא שייך להקל בשינה, שהרי גם אם העיכול מהיר יותר, וע"י כך הטעם נגמר בפחות משש שעות, עדיין, יש לחשוש לטעם הרמב"ם שיש בשר בין השיניים ולזה השינה לא מועילה ואין להקל.

3. כתב הטור (יו"ד סי' צד), "התוחב כף חולבת בקדרה של בשר או איפכא, משערינן בכל מה שתחב ממנו בקדרה... ואם יש ששים לבטל הכף, קדרה והתבשיל מותרים אבל הכף אסור בין עם בשר בין עם חלב לפי שהיא בלועה מבשר בחלב, ואפילו בדיעבד אוסרת אם חזרו ותחבוה בין בבשר בין בחלב כל זמן שהיא בת יומא.

ואם אין לו ששים הכל אסור בהנאה, אפילו הקדרה, אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן כיון שאינו נהנה מגוף האיסור".

וכתב על זה בב", "משמע דאפילו דבר לח כל שהוא צונן מותר ושערי דורא (ריש סי' פה) הביא ראה לדבר וכתב דהוא הדין לדבר שאינו צורך אכילה ואפילו חמין כגון מים לרחוץ ראשו דשרי. אבל המרדכי בפרק אין מעמידין (ע"ז סי' תתכ) כתב דדוקא ליתן לתוכה דבר יבש הוא דשרי משום דליתיה לאיסורא בעיניה אבל לא דבר לח".

ואכן פסק המחבר (סי' צד סע' ג), "ואם אין ששים הכל אסור בהנאה, אפילו הקדרה. אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן כיון שאינו נהנה מגוף האיסור".

פסק זה צ"ב שהרי בסי' צא (סע' ב) פסק המחבר הפוך, "כל מידי דבעי הדחה, כגון להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן אסור לכתחילה דילמא אכיל בלא הדחה, ודווקא מבושל דלאו אורחיה בהדחה אבל מידי דאורחיה בהדחה, כגון בשר חי וכיוצא בו שרי לכתחילה".

ובש"ך (סי' צא ס"ק ג) מיישב את הסתירה, אמנם, לפני שנביא דבריו נקדים ונביא את הסוגיה שם. בדרכי משה בסי' צא (ס"ק א) הקשה על האיסור הנזכר שם להשתמש בכלי (חלבי או בשרי) צונן למאכל (בשרי או חלבי) צונן. שהרי במסכת פסחים (ל ב) שנינו "כלי שנשתמש בו חמץ משתמש בו מצה". וכך פסק הטור (או"ח סי' תנא). הרי שמותר להשתמש בצונן בכלי של איסור אפילו אם לא ידיחנו לבסוף, ולמה כאן אסרו?

רמ"א כתב שלשה תירוצים:

- א. יש לחלק בין חמץ ומצה לבשר, שהחמץ יבש אבל הבשר יש בו לחלוחית ולכן אסור. ולפי זה יוצא שלהשתמש לדבר יבש יהיה מותר ונשאר רמ"א בצ"ע בדיון זה.
- ב. יש לחלק בין חמץ לשאר איסורים (צ"ב מה החילוק ולמה כיוון, ולכאורה הוא משום חיוב כרת שבחמץ, או מפני שמהחמץ לא רגילים לפרוש כל השנה).
- ג. יש לחלק בין כשבלע הכלי בחמין ואז אסור להשתמש בו אפילו בצונן, לבין כשבלע צונן (ע"י כבישה וכד') שאז מותר להשתמש בו בצונן. וכתב רמ"א על תירוץ זה שהוא העיקרי.
- והנה למרות שבדרכי משה נשאר רמ"א בצ"ע על התירוץ הראשון, להלכה פסק במפה (סי' צא סע' א) כתירוץ זה, "ודוקא דבר שיש בו לחלוחית קצת, אבל דבר יבש ממש אם לא בלע הכלי רק בצונן, מותר להניח בו דבר יבש בלא הדחה כלל".
- והוסיף רמ"א "ועיין לקמן סימן קכא" [ונראה שכוונתו לחלוקה בין חם לצונן ועי' לקמן בדברי הש"ך].
- כאמור אחד התירוצים שכתב רמ"א היה לחלק בין אם הכלי בלע בחם או בצונן. והנה הט"ז והש"ך הביאו את דברי רמ"א בדרכי משה ובתורת חטאת וביארו את דבריו, וזהו סיכום וביאור דבריהם.
1. סיכום הט"ז (ס"ק ג):
- א. רמ"א בתורת חטאת (כלל יז סי' ד) הקשה על הטור שכתב שדבר שאין דרכו בהדחה אסור בצונן, ממה שפסק הארחות חיים (הלכות איסורי מאכלות סו"ס ס) שכלים של גוי שהודחו יפה מותר לתת בהם תבלין, והנה תבלין הוא דבר שאין דרכו בהדחה ואם כן קשה על הטור שאסר.
- ב. רמ"א עצמו תירץ את קושייתו בשני אופנים. ראשית כל יש לחלק בין חם לצונן כאמור לעיל. ועוד יש לחלק בין אם הכלי היה נקי או לא. וסיים רמ"א שלכתחילה יש להחמיר בכל עניין ולהתיר בדיעבד.
- ג. ומה שכתב רמ"א לחלק בין כלי נקי לכלי שאינו נקי, כתב הט"ז לדחות שודאי גם הטור דיבר כשהכלי נקי ולא חשש אלא לאיסור הבלוע שהרי אם הכלי מלוכלך ודאי יש לאסור.
- ד. אולם התירוץ הראשון שכתב רמ"א לחלק בין אם השתמשו בכלי בחם תחילה או בצונן תחילה הוא ודאי נכון וברור, כפי שהביא רמ"א מכמה מקומות (רשב"א בשו"ת ח"א סי' שפה לגבי מליחת בשר בכלי שהיה בו יין נסך, כלי חמץ למצה באו"ח סי' תנא). לכן מוכרחים לפרש שהטור אצלנו שאסר להניח בכלי מדבר על שהשתמשו בו תחילה בחם.
- ה. ומכל הנ"ל יוצא שכלי שהשתמש בו איסור צונן מותר להניח בו יבש חם ואם כן ק"ו שמותר להשתמש גם צונן לח, שהרי יבש חם גרוע מצונן לח כפי שמשמע באו"ח (סי' תנא סע' כב) בעניין כלי חמץ למצה שנפסק שם "כל הכלים, אפילו של חרס, שנשתמש בהם חמץ בצונן, מותר להשתמש בהם מצה אפילו בחמין".
- ו. אולם מדברי רמ"א בהג"ה משמע שדווקא צונן יבש בכלי צונן מותר ולא חם יבש בכלי שהשתמשו בו צונן ודבר זה הוא תמוה. ועשה הט"ז ט"ס בדברי רמ"א.

ז. וכתב עליו הש"ך בנקודות הכסף "כל מה שכתב כאן ליתא, ולא ירד לעומק הדברים וכבר נתבאר הכל על נכון בש"ך ס"ק ג ע"ש".

2. וזהו סיכום וביאור דברי הש"ך בס"ק ג:

א. דברי רמ"א בתורת חטאת ובהג"ה צריכים ביאור. שהביא כמה חילוקים בין הכלים השונים (כמבואר כל זה לעיל) והמורם מדבריו הוא, "דדעתו דאף שהכלי הוא אסור מפני שיש בו בליעת איסור, מכל מקום כיון שלא נבלע בו האיסור על ידי חמין רק על ידי כבוש או מליחה וכה"ג, מותר להשתמש בו צונן".

ב. "אבל כל דבריו מתחילתן ועד סופן אינם מובנים לי", והולך הש"ך ומונה את קושיותיו על רמ"א.

ג. החילוק שכתב רמ"א בין כלי שהשתמשו בו תחילה חמים לכלי שהשתמשו בו תחילה צונן והביא ראייה מה שכתוב בטור סי' קכא. קשה, שכן בטור שם לא נמצא דבר זה ואדרבא משמע שם הפוך ששם כתב הטור "כלים שהשתמשו בהם בחמין כגון קדרות ויורות... ואם לא ירצה להשתמש בו אלא צונן יכול להטבילו ולהשתמש בו צונן". הרי שהתיר (בשם ר"י) להשתמש צונן אף אם תחילה השתמשו בכלי בחם.

ד. מה שהביא רמ"א ראייה מכלי חמץ בפסח שמותר להשתמש בהם חמץ וכתב שמדובר באופן שבחמץ השתמשו בצונן ולא בחם. גם זה קשה, שכן בדין זה נחלקו הראשונים. דעת הרי"ף, הרמב"ם, הרמב"ן והרשב"א שאפילו אם נבלע החמץ בבית שאור (דהיינו צונן) אסור להשתמש בו אח"כ במצה אפילו צונן. אולם דעת הרא"ש שבבית שאור מותר להשתמש אח"כ במצה צונן. ועכ"פ משמע שלרא"ש אין הבדל בין חמין לצונן, ואפילו אם בלע תחילה בחם יהיה מותר, שהרי דין בית שאור חמור מדין חם. לפי שהרא"ש שם הביא שיש סוברים שלבית שאור לא תועיל אפילו הגעלה משא"כ בשאר כלים שהתמשו בהם בחמין ודאי מועילה בהם הגעלה לכו"ע. ומדברי הפוסקים (סמ"ג, תרומה, רשב"א, ר"ן, שע"ד) משמע שאפילו צונן לח יהיה מותר להשתמש גם אם תחילה השתמשו בו בחם.

ה. מה שכתב רמ"א (בתורת חטאת) שכדבריו משמע בטור יו"ד סי' סט, ששם כתב הטור שאם מלח בשר בקערה שאינה מנוקבת מותר לאכול בה אח"כ צונן ולא צריך הדחה לא לקערה ולא למאכל. והנה אמת שבזה מתיישב תירוץ של רמ"א לחלק בין חם תחילה לצונן תחילה, אבל עדיין לא נמלט מן הקושיה, שהרי הטור הביא שם יש אומרים שסוברים שאפילו אם השתמש בקערה ברותח מותר אח"כ בלא הדחה להשתמש צונן, ושיטה זו היא שיטת הרשב"א, וא"כ חזרה הקושיה למקומה. שהרשב"א סותר את עצמו, שהרי פסק כבעל העיטור שכל דבר שצריך הדחה אסור לכתחילה והדוג' לזה היא קערה שהשתמש בה איסור ועתה רוצה להניח בה בשר, ולזה תירוץ של רמ"א לא מועיל.

ו. גם מה שחילק רמ"א בין להשתמש בו בלח לבין להשתמש בו ביבש, לא ברור. שהרי הרשב"א מתיר אפילו בלח וכן נראה מדברי הרא"ש והטור גבי חמץ, שאסרו ללוש מצה בגלל שממהר להחמיץ, הרי שאם לא הייתה סיבה זו היו מתירים למרות שהוא לח.

ז. ומאחר וכתב הש"ך כל הדחיות הנ"ל, כתב ליישב באופן אחר את הסתירה שבין הנפסק ע"פ האורחות חיים לגבי כלים של גוי לבין הנפסק ע"פ העיטור שאין להניח בכלי שהיה בו איסור. שבאורחות חיים דיבר באופן שהדיח את הכלי או קינח אותו היטב והכלי נקי, ובזה מותר. אולם העיטור דיבר באופן שלא ניקה את הכלי לא בקנוח ולא בהדחה ולכן אסר, מאחר ועדיין יש שאריות מהאיסור בכלי ואם יגעו בהיתר יתחייב בהדחה וחיישין שלא ידיח.

ח. ותירוץ זה מיישב גם סתירה בדברי המחבר. שפה פסק המחבר "כל מידי דבעי הדחה, כגון להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן אסור לכתחילה", ואילו בסי' צד (סע' ג) פסק "ואם אין ששים הכל אסור בהנאה אפילו הקדרה אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן כיון שאינו נהנה מגוף האיסור". והדברים סותרים אחד את השני. אלא שכאן דיבר באופן שלא קנחו או הדיחו את הקערה ולכן אסור, ובסי' צד מדובר שקינח והדיח את הקערה ובזה מותר.

ט. והנה בתוס' ובמרדכי כתבו שאסור להשתמש בכלים אלו בלח. ואפשר ליישב בשני אופנים. או כמו שאמרנו עד כה לחלק בין קנחו או הדיחו ללא קנחו או הדיחו. אמנם אפשר ליישב בעוד אופן והוא העיקרי, שיש לחלק בין כלי חרס לכלי מתכות. שבכלי חרס מחמירים יותר מאחר ואין לו היתר בהגעלה ויש חשש שישהה אותו ויבוא להשתמש בו חמין. משא"כ כלי מתכות שיש להם תקנה בהגעלה אפילו אם משתמש בו צונן דרך עראי לא חוששים לזה כי מאחר ויש לו דרך היתר ודאי ילך בה.

י. אמנם למעשה מסכם הש"ך שכל ההיתר אינו אמור אלא דרך עראי, אבל אם רוצה להשתמש בהם דרך קבע אסור אפילו בצונן, גזירה שמא ישתמש בהם חמין.

4. בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' צח) נשאל אם מותר למכור קדרה שבלועה מאיסור בשר וחלב לגוי, או שיש בזה משום איסור הנאה. וזו תשובתו:

"ולענין שאלתא דשאלנא קדמיכן אי מותר למכור לנכרי קדרה הבלוע מבב"ח, מה דאתי מעלתו עליה מטעם שהגוי נהנה מהבליעה שבקדרה אין מקום בראש להניחו. דבשלמא ירק הבלועה מבב"ח י"ל שהגוי קונה ביוקר הירק משום שירגיש בו טעם בב"ח, אבל הקדרה אפי' נימא שהבלועה שבדופני הקדרה אינו נפגמת לעצמה מ"מ הא א"א להוציאו אלא ע"י שיבשל בתוכו ויוציאו והרי אפי' ביומא א"א דלא פגמה פורתא ונהי דהפגם פורתא אינו מתיר שנבשל אנחנו בתוכה אבל עכ"פ א"א לומר שיתן הגוי יותר בשביל זה כדי שיפגום תבשילו פורתא ועוד עכ"פ ליומא אחרא פגם גמור הוא וא"כ לענין

מכירה ביומיה ה"ל ספק ספיקא שמא לא יבשל היום בתוכו ואת"ל יבשל בתוכו שמא דבר הפוגם בעין ואפילו נימא דאין לעשות ס"ס בתחלה בידיים, ועיי' מג"א סי' תס"ז סק"ב בסופו, מ"מ הכא אין הגוי נותן יותר בעד הקדרה משום שהגוי מסופק זה הס"ס בעצמו וק"ל... אך מה דצל"ע משום רוצה בקיומו דדעת מהרש"ל ביש"ש פ' כל הבשר סי' מ"ו דכלי הבלוע מבב"ח אסור לשמש בתוכו אפי' פירות צוננים מטעם רוצה בקיומו והוא ז"ל מפרש רוצה בקיומו של הבלוע כי א"א להוציאו כי אם ע"י ביטול הכלי באמת לא הבנתי זה דאפי' בכלי חרס יכול להוציאו ע"י כבשונות ונהי דאחר הוצאה מכבשן ה"ל כפנים חדשות מ"מ נהי דדינו כפנים חדשות מ"מ הכלי לא נתבטל ומ"ט רוצה בקיומו של הבלוע הזה ואין זה דומה ליורה שבא"ח סי' ת"ן ויעיי' מג"א שם ס"ק י"א כמובן... ולע"ד אין בו בית מיחוש כלל למוכרו לגוי אפי' ביומיה".

וראה עוד מש"כ בשו"ת לבושי מרדכי (יו"ד מהדו"ת סי' מח ס"ק א):

"עמד במ"ש מרן זקנו זי"ע בחתם סופר יו"ד סי' צח להתיר למכור כלי שנאסר מבשר בחלב, ולית ביה משום איסור הנאה, דאין הגוי מוסיף על המחיר בשביל הבליעה, וכמ"ש בפרי מגדים בפתיחה להל' בשר בחלב ובסי' פ"ז (שפתי דעת סק"ג) וסי' צ"ד (שפתי דעת סקי"א). ובהגהת מהרש"ק שנדפס מחדש, העיר לפי דברי המרדכי (חולין סי' תרעט) שהביא הרמ"א סי' צח סע' ה, דכלי חרס שאי אפשר בהגעה, הכלי גופיה נעשה נבילה, אין מקום להיתר הנ"ל.

ומעכ"ת ירד להציל, ואומר בצדק כי המרדכי רק לענין לשער נגד כלי כולו אמר, אבל לא לומר דחרס גופיה עצמו נבלה. והנה לענין הלכה ודאי שפיר קאמר, בפרט כי הרמ"א רק לחומרא חשש לשיטה זו, ודאי י"ל דרק לענין הבליעה החמירו. אלא שמדברי הגהות אשר"י סוף פ' בתרא דמס' ע"ז (סי' ל) הביאו הש"ך סי' צד סקי"א, על כרחך צריך לומר דס"ל דגוף החרס נעשה נבילה. דהא מסיק שם דלענין איסור הנאה אין חילוק בין בן יומו לשאינו בן יומו, דנותן טעם לפגם לענין הנאה אסור, ועל כן בקדרה שנבלעה מבשר בחלב ונעשה אינו בן יומו צריך להשליך דמי הקדרה לנהר, והמאכל מותר. ומעתה האיך אפשר לומר כן, אם לא שהחרס גופי' נאסר ונעשה נבילה. ועיי' בשבילי דוד סי' צ"ד סקי"א הנ"ל שפירש כן בדברי הגהות אשר"י הנ"ל על דרך זה ג"כ. אלא הא הש"ך בס"ק הנ"ל הביא דברי תורת חטאת (כלל פ"ה דין ג') שחולק עליו. ועכ"פ לא מילתא דפסיקתא היא לומר שאין החרס גופיה נעשה נבילה.

ובזה היה אפשר לתרץ קושית החוות דעת סי' צח (ס"ק ו) שהקשה קשה כברזל, האיך אפשר לומר כן דחרס גופיה נעשה נבילה ואוסר אפילו בבליעה חדשה, ואפילו ידעין כמה בלע, לו יהי' דחרס גופי' נאסר, מ"מ אין בחרס גופיה שום טעם, ולא עדיף מגיד הנשה למאן דאמר (חולין צט ב) אין בגידין בנותן טעם, דאינו אוסר התערובת. עיין שם שהאריך ומפרש דברי המרדכי על דרך אחר. ולהנ"ל יש לומר דבאיסור הנאה אין חילוק אם יש בו טעם או לא, כדברי הגהות אשר"י. אלא דאי אפשר להעמיס

בהמרדכי סברא זו, דהלא אינו מחלק בין איסור הנאה לאכילה. ועוד משמע מדברי הגהות אשר"י דבכל הכלים איירי.

וקצת היה נראה ראייה דלא שייך איסור הנאה בגוף הכלי, דבמס' זבחים דף צו (א) ומס' יומא דף כא (א) משמע, דשברי כלי חרס היו נבלעים במקומן, רק מטעם שלא יהיו אשפתות בעזרה. תיפוק ליה דבעי גניזה דהא בלועים מותר שאסור בהנאה. ועיי' בתוס' שם (ד"ה אלא קדירות), ותוס' זבחים דף סד (א ד"ה דישון המזבח). ועיין בכרתי ופלתי סי' צד אות ב מה שהביא ראייה מתוס' פסחים נגד דברי הגהות אשר"י בשם אור זרוע (ח"ד סי' רפז).